

Elena Getova

(Bulgaria, Plovdiv University Paisii Hilendarski)

THE *SHUTOSH* NEWSPAPER: USES AND POLITICS OF TRANSLATION

Abstract: This study discusses three specific instances of commentary on translation issues and their relation to journalistic choices and polemic publicistic strategies. The analysis of these journalistic examples adds new details to our understanding of the ways in which technologies contributed to constructing the image of the Revival period humour newspaper *Shutosh*.

Key words: translation, journalism of the Revival period, humour periodicals, *Shutosh* newspaper

Елена Гетова

(България, Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“)

Вестник „Шутош“: Употреби и политики на превода

Изборът на издание като вестник „Шутош“ не е случаен, когато тема на изследването е функционалността при употребите и политиките на журналистическия превод през Възраждането. В това изследване ще поставим като проблем възможностите за приложимост на преводите като осъзната политика на самото издание – политика, която предзадава необходимостта от дискусия по темата как функционира преводът в полето на журналистиката. Имаме предвид най-вече неизследвани публикации във вестник „Шутош“¹. Разглежданите тук откъси от текстове не са от значими или популярни през Възраждането литературни творби. Но независимо от периферното място, което заемат във вниманието на възрожденския читател, коментиранияте в статията преводи от страниците на в. „Шутош“ имат значение за изясняване на преводаческите практики и подходи на българските книжовници от 70-те години на XIX в. Преди да надникнем в детайлите на работата на преводача в журналистическия свят на „лист за шега и сатира“, ще систематизираме някои зони на приложимост на преводите.

На първо място е фактът, че хумористичният вестник е български вариант на журналистическо издание на няколко езика (Аретов 2020: 138/Aretov 2020: 138), следователно още в самото си основаване този книжовен продукт е обмислен като поле на функционална приложимост на превода. На второ място, вестникът е издание на няколко редактори и сътрудници², чието журналистическо поведение недвусмислено насочва към необходимостта от поставянето на въпроса за превода като личностна стратегия на

¹ Настоящото изследване е част от по-задълбочено проучване върху проблема за превода в журналистиката от епохата на Българското възрождане – б.а.

² „Шутош (лист за шега и сатира). Редактори П. Р. Славейков, Стамат Даскалов. Цариград, 1873–1874. Излязва веднъж в неделата. 22X31 см., 2 колони. Притежател Т. Касапис. Издател Д. Г. Сарафов. Печатница на Джамлъ-хан № 8. Сътрудници: Д. Г. Сарафов, П. Иванов, Петко Сандев, Св. Тропанчо, Въртоломей, Даулджи башия и др.“ (Стоянов 1957: 457/Stoyanov 1957: 457).

всеки един от тях при списването на изданието. Любопитно е как различните журналистически почерци на тези автори (преводачи) и сътрудници повлияват върху цялостното форматиране на вестника³. Трансферът на значения при подбора на материали за превод от един език на друг оформя друг интересен проблем. А анализът на конкретните публикации дава възможност за наблюдения и върху теоретическите позиции на авторите преводачи по отношение на превода, и върху подхода на журналиста редактор в пътя му към възрожденския читател. Фокусът на изследователското внимание тук ще бъде насочен върху това, какво се мисли като успешен или напротив – като безрезултатен превод.

* * *

В „Шутош“ се забелязват поредица публикации, които подчертано разискват теми около чуждите езици в журналистиката. Тези публикации допълнително добавят смисли към преводаческите практики. Отношенията между оригинала и превода могат да бъдат под разнообразни форми – диалог, влияние, дискусия, заемки, свободно цитиране или перифразирание. В същото това смислово поле бихме могли да добавим коментари на журналиста от „Шутош“ върху преводи, осъществени в други периодични издания. Предложените в това изследване публикации допълват фрагменти от цялостния облик на възрожденската журналистика. Статия, появила се в бр. № 25 на вестник „Шутош“, поставя пред читателя въпроси, коментиращи този облик:

Преуспеянето на българската журналистика.

Смяха ся на българите че нямали вестници, гавриха им ся че не им бивало вестникарите, но де ги сега тези ругатели да дойдат да им отворим очите с косъм и да видят какво ще ся каже вестници и вестникари! От скоро време, разумява ся, от наставанието на новий Век, и на Източното от Запад Време, Българската журналистика е станала такваз, щото е съблзнила и самите съблзнители на света – дяволи и ги е накарала да напуснат обичното си служение: да изкушават калугерите и да потърсят чест и слава, а може би и по-добри награди в това, дето да станат съчинители и сътрудници в Българските вестници.⁴

Обичайна за вестника практика е да се съвместяват различни културни пластове, тенденции и наследства и по този начин да се потърси неподправената сила на хумора. Разчита се както на примери от фолклора, така и на препратки към християнски (неканонични) текстове. В цитираната публикация се откроява тази практика, но се добавя коментар на появилите се нови периодични издания. Вплетени в сатирическата характеристика са заглавията на вестниците „Век“ и „Левант Таймс“.

* * *

Първата проява на преводаческа позиция и на терминология, свързана с превода, се наблюдава в поредицата, установена още от бр. № 4 и позната под заглавие „Портре-

³ Например за отношенията между Петко Славейков и Иван Найденов като журналисти и като съредактори на вестник „Шутош“ вж. Аретов 2019а: 26-28; 63-69; 75/Аретов 2019а: 26-28; 63-69; 75.

⁴ Преуспеянето на българската журналистика. – Шутош, 20 април, 1874, г. I, № 25, с. 198.

ти на знаменити мъже“⁵. По повод авторството на публикациите във вестника, засягащо също и това в посочената рубрика, Николай Аретов отбелязва:

Тъй като и Найденов, и Славейков не подписват материалите си, днес е трудно те да бъдат точно разграничени. Хумористичните текстове и стиховете наистина, както предполагат изследователите, по-вероятно са дело на Славейков, но както посочват и съставителите на съчиненията му (С. Баева), поне бр. 15 и 16 трябва да са редактирани изцяло от Найденов, на когото вероятно принадлежат и повечето текстове от рубриците „Портрети на знаменити мъже“ и „Уроци по естествената история“ (Славейков Т. 4, 1973: 675). Споменатите рубрики са постоянни и вероятно са свободни преводи, правени и при другите редактори. (Аретов 2019б: 27/Aretov 2019б: 27).

По проблема за авторството изследователят допълва, че:

Изданието не посочва авторите и при преведените текстове. Вероятно значителна част от тях са взети от гръцкото издание, особено рубриката „Портрети на знаменити мъже“, с която се откриват повечето от броевете, а вероятно и за „Уроци по естествена история“ (Аретов 2019а: 99-100/Aretov 2019а: 99-100).

Трябва да отбележим, че споменатата поредица е предшествана от публикация в предходния брой № 3 на вестника, която носи заглавието „Галерея на славните у нас людие. I. Уста-баши патриот“⁶ и която представя сатирични словесни портрети на разпознаваеми личности. За разлика от рубриката „Портрети на знаменити мъже“, този български вариант на сатирическа „похвала“ не е придружен от карикатурни образи, на каквито разчита преводната поредица.

В брой № 16 от 16 февруари 1874 г. на „Шутош“ уводната статия е посветена на „славния генерал френец“ Людвиг Жюл Трошу. Тя е поредният портрет на знаменит европейски съвременник, представя се военната кариера на Жюл Трошу. Пред преводача в този случай възниква сериозен проблем – той с неохота, но с болка признава, че в родния му език липсват думи, на които да се позове, за да посочи достолепния блясък на титлите и званията на военачалника, избилстващи в оригинала. За сметка на това, преводаческата практика ще покаже, че българският език е облагодетелстван от словно богатство от друго естество и с друга естетическа мисия. Това е предизвикателство в списването на „Шутош“, с което преводачът журналист ще се справи със средствата на хумора – така, както може да се очаква от едно сатирическо издание:

Военното или войнишкото, но не войнственото *поприще*, а че ако щете и *пъприще* на господина Жюля Трошиа не е било от къде-годните, но – от най-сгодните: на 25 годин станал Капитан-Трошу, на 28 годин, Юзбаши-Трошу, на 31 – Трошу бинбашията, на 38 – лейтенант колонел, на 38 подгенерал и на 44 генерал комендант от дивизия 1), отличил ся в италианския военен поход, а на 1866 бил натоварен да приготви един план за преобразование на войската.

В бележката под линия, която се появява след думата *дивизия* четем:

1) Читателите ще прощават дето не сме превели на Български тези чинове и звания; те трябва да знаят, че и да сме искали, това не ни е било възможно, защото

⁵ Рубриката започва с публикация със заглавие „Дон Карол“ без да бъде допълнително маркирана от обобщаващото назоваване „Портрети на знаменити мъже“. Вж. Дон Карол. – Шутош, 17 ноември, 1873, г. I, № 4, с. 25.

⁶ Галерея на славните у нас людие. I. Уста-баши патриот. - Шутош, 10 ноември, 1873, г. I, № 3, с. 23.

по езикът ни не ся намерват названия не само за военни чинове и звания, но нити за черковни. За това и до днес ний наричаме както военните, тъй и черковните наши чиновници с чужди названия, а народните наши чиновначалнически названия, каквото са от военните Коли-Куче, Кради-Крава, Блъсни-Габър, Лапни-Муха, Страхо-Пъзли, Умри-Михо и черковните Мош-Пую, Заплесни-Патка, Въртоглава-Пуйка, Куфа-Кратуна, за жалост, ако и действителни, останали са в неупотребение поради влиянието на модите, и днешните поети продължават да възпяват войнствеността на Българите със следните хваления: И Умри-Михо млад юнак// Лукова глава не смазвал// Кокошка не е заклал...⁷

Нека преди коментара си да припомним твърдението на изследователите, че бр. 16 е редактиран изцяло от Иван Найденов, следователно тази добавена бележка под линия, както и превода би трябвало да приемем за негово дело. Случаят, който предлагаме за разглеждане, е показателен в преводознанието. За сходен казус споменава У. Еко. Той разглежда отношенията между „изходния (или езика източник)“ и „целевия (или езика – и читателя – цел)“. Изследователят посочва, че това са

вече въведените термини в теорията на превода и те сякаш засягат отдавнашния въпрос дали преводът трябва да тласка читателите към потапяне в определена епоха и определена културна среда – тази на оригинала, – или трябва да прави епохата и средата достъпни за читателя на целевия език и култура (Еко 2021б: 176/Еко 2021б: 176).

Горепосоченият откъс от „Шутош“ предлага пример не само за отношенията между езика-източник и езика-цел, но и за по-детайлизираните проявления на „одомашняване“ и „очуждяване“ (Еко 2021в: 178/Еко 2021в: 178) на текста при превод от един език на друг. Въведената от Еко опозиция може да бъде приложена в настоящия пример, за да изясни как възрожденският читател възприема нищо не означаващата в неговия битов свят специализирана лексика с френски произход. В същото време се налага при превод, и за щастие това се наблюдава в разглеждания откъс, да се запази предполагаемият шеговито-закачлив тон на първообраза. Този ефект е постигнат не чрез безуспешните усилия да се преведе конкретиката, а като са потърсени по-скоро смислови еквиваленти в *езика-цел*.

Понякога – заключава У. Еко, – случаите на одомашняване са необходими именно защото текстът трябва да бъде приведен в съзвучие с духа на целевия език (Еко 2021в: 184/Еко 2021в: 184).

С позицията на преводача в бележката под линия се добавят допълнителни значения и смислови послания към основния текст за превод. Тук намират отглас актуални за възрожденския читател препратки към два важни въпроса – този за българската църковна, а и политическа, йерархия („народните наши чиновначалнически названия“) и този за модите („останали са в неупотребение поради влиянието на модите“). Това е полето на тематични предпочитания, което хумористичният „лист за шега и сатира“ ще продължи да следва през целия си период на издаване. И още един същностен за политиката на превода въпрос, който се откроява в разглеждания цитат – това е смисълът на успешното от съвременна гледна точка преводаческо решение. Преводачът да сподели за непреводимостта на военната терминология. Проблемът е разрешен чрез препрещане към *фолклорното* словно богатство. Разчита се на неговия потенциал на посланик на хумора и закачливостта, с чиито модели си е послужил както първообразът, така и преводът.

⁷ Трошу. – Шутош, 16 февруари, 1874, г. I, № 16, с. 121.

Този допълнителен щрих към преводаческите стратегии и политики във възрожденския вестник „Шутош“ намира теоретическата си осмисленост и адекватно обяснение в споделения „подобен“ опит с книгата на Еко „Баудолино“:

По същество с този проблем се е сблъскал моят *Баудолино*, който в превод е изгубил окраската на диалекта и пиемонтските идиотизми. Не че преводачите са отбягвали тежката задача да търсят еквиваленти в своя език, но подобно решение най-много казва, че преводачите използват някакъв простонароден говор, без обаче той да препраща към епоха и конкретен географски регион, далеч познати за италианските читатели – а впрочем и при оригинала е очевидно, че читателите от Пиемонт ще се насладят повече на диалектната атмосфера, отколкото читателите от Сицилия (Еко 2021в: 182/Есо 2021в: 182).

Заключенията от посочените паралели са ясни – постижимостта на посланията при превод от езика-източник към езика-цел не е нов и не е лесно разрешим проблем. Той съществува и се изостря тогава, когато възникват именно такива, като горесцитираните примери – единият взет от българската възрожденска периодика, другият – от италианския постмодерен роман.

За отбелязване при настоящите ни наблюдения над „Шутош“ е фактът, че и следващият случай, показващ качеството на превода и преводаческото умение, се среща отново в горепосочената поредица „Портрети на знаменити мъже“. Както и при предходния пример, това става в редакторската бележка под линия. В поредния текст от преводната рубрика се представя друг изявен мъж на столетието, Виктор Юго.

ВИКТОР УГО, (Граф Виктор Марский) – поет, слава Богу не Българин, а Френец, родил са в Безансон, който град имаше нужда от туй събитие, за да са очисти от рождението в него на прочутият йезуитин Нонотти[...] Виктор Уго е среден на израст, челото му е широко, погледът пронизителен и точен, от двете разкръча разстояние може да разпознае един чиновник бонапартист от един злодеец побегнал от терсаната. Стилът му е прост, ясен и силен понякогаж, но често заплетен и от най-чистият Балабанов език, тъй някога докарва ужас на читателя, а някой път го залисва като дохожда в недоумение и не може да разбере как *l'ideal fantôme du rayonnement obscur des pénombres étincelantes* (1) може да произведе *le verglas purulent de la promiscuité étoilée et bordonnante du fifre cadavérique* (2). Следующите стихове най-красноречиво описват стилът на Виктора Уго:

Où, ô Hugo, juchera-t-on ton nom?
Rendu justice, enfin, que ne t'a-t-on?
Quant donc au mont qu'academique on nomme
De roc en roc grimpera-tu, rare homme? (3)

Ето и бележката под линия, обясняваща маркираните с цифри места в публикацията:

(1) Идеалният фантом на тъмното блещукание на искроватите полусветлини.

(2) Гнойното замръзване на ясното и бучаще размесване на мрътвешката тръба.

(3) Тези стихове са туриха тук за знаещите френският език от читателите на „Шутош“; преводът не само че губи много от важноста на туй малко, но изящно творение, но става и невразумителен за българските читатели.⁸

На първо място, да обърнем внимание на общата смислова принадлежност на посочената статия не само към преводната рубрика, но и към създадената вече от предходните публикации традиция да се допускат кратки редакторски (преводачески) намеци в цялостния текст. В случая съвсем очевидна е препратката към темата за българската журналистическа среда, която е една от предпочитаните за сатиричен коментар теми в „Шутош“. Някак не може да убегне от въображението на преводача сходството между поетическия „стил“ на Виктор Юго и „най-чистият Балабанов език“ – но, смисълът на този съпоставителен ресурс е друг. Тук по-скоро да се иронизира, дискредитира и обезличава създаденото от перото на съперника журналист от вестник „Век“. Това не означава, както показват изводите в публикацията, че стилът на самия Юго не може да бъде представен чрез средствата на присъщия на сатирическото издание хаплив език.

На второ място, тук идва илюстративният материал, който има две важни функции в разглежданата „серия“ от поредицата „Портрети...“

1. да спомогне за убедителността на преводаческата стратегия – това са преведените цитати;

2. да остане в категоричността си, че някои части от оригинала е по-добре да останат непреведени.

Първата функция на превода е манифестирана с цел финото и дискретно заиграване със славата на популярния френски творец. Преведените поетически редове само отчасти отговарят на публикувания оригинал: „l'ideal fantôme du rayonnement obscur des rénombrements étincelantes (1)“ би трябвало в превод да изглежда по-скоро така: „въображението призрак на мрачното сияние на искрящия полумрак“. По същия начин бихме могли да предложим по-различен вариант на превод и на другия приведен пример: „le verglas purulent de la promiscuité étoilée et bordonnante du fifre cadavérique (2)“ – „гноящият скреж на жужащата звездна безредица на мъртвешки бледната флейта“. Очевидно е, че вмъкнатите оригинали имат съвсем ясна задача – да посочат на читателите си всички основания за характеристиката на стила на френския поет, който „някога докарва ужас на читателя, а някой път го залисва като дохожда в недоумение“.

Втората приложимост на превода в цитирания откъс обаче има съвсем друго семантично предназначение. Нека се опитаме да преведем буквално публикуваното в статията четиристишие:

Къде, о Юго, бихме могли да въздигнем твоето име?
Как най-накрая да ти отдадем заслуженото?
Кой по ред към върха, академичен зовящ се,
ти, изключителен човеко, ще възкачваш склон след склон?

Ясно е, че това не е текст от Юго, а такъв, който би трябвало да посочи основанията за неговата възхвала⁹. Ако се върнем на мотивите за отказ от превод: „преводът не само че губи много от важноста на туй малко, но изящно творение...“, ще изясним че, наистина при превод, а може би в настоящия, (предложен от нас) превод, се губи един важен структуроопределящ фрагмент на четиристишието – римата. По повод пре-

⁸ Виктор Уго. – Шутош, 9 март, 1874, г. I, № 19, с. 146.

⁹ Повече подробности по въпроса за оригинала на четиристишието, неговите варианти на френски език и историята на тяхното публикуване и рецепция вж. (Неделчева, Зл., Е. Гетова. Виктор Юго по страниците на вестник „Шутош“ (под печат)).

вода на поезия Умберто Еко споделя своя опит като преводач, но и прави обобщения върху този специфичен казус:

Дори в най-добрия случай един превод казва *почти* същото нещо. Проблемът с това *почти*, естествено, добива централно място в поетическия превод, докато достигне границата на толкова гениалното пресъздаване, че от *почти* не се премине към нещо напълно *друго*, едно друго нещо, което има към оригинала само дълг – как да се изразя – от морално естество (Еко 2021г: 290/Есо 2021г: 290).

Като че ли в наблюдавания случай дългът към оригинала и моралното естество на този дълг сработват именно в отказа от превод. Въпросът обаче тук стои с особена острота и той е свързан не толкова с непостижимостта на превода, колкото с неговата безсмисленост: „но става и невразумителен за българските читатели“. Да се опитаме да предположим кое би останало непонятно за българските читатели и поради това не се налага да се правят усилия в посока на превода. Може би най-податлив на подобна квалификация (като „невразумителен“) ще се окаже „върха, академичен зовящ се“, защото препраща към биографичен факт от живота на френския писател – академичното признание, приемането му за член на Френската академия, което му е струвало много усилия и разочарования.

За да проследим сложността на превода на поезия, ще направим още една препратка към книгата на У. Еко „Да кажеш почти същото“:

Трудността да се работи по субстанциите води до това – темата е много стара, – че поезията е по трудна за превод от всеки друг текстови жанр[...]. Затова в поетическия превод често се залага на радикалната преработка в отговор на предизвикателството на оригиналния текст с цел пресъздаването му в друга форма и други субстанции (в опит за запазване на верността не към буквата, а към един вдъхновяващ принцип, определянето на който очевидно зависи от критическата интерпретация на преводача) (Еко 2021г: 308/Есо 2021г: 308).

Дали е уместно да се сравняват опитът и научната ерудиция на съвременния световноизвестен учен, писател и преводач, и появилите се в българската възрожденска преса „фрагменти по преводазнание“? Струва си да помислим върху възможните съвсем точни „попадения“ при възрожденския превод, който е осъществен по „вдъхновяващия принцип“, т.е. при него се търси да се пресъздаде не буквата, а верността на емоцията, на „естетическия ефект“, за който говори Еко. Тук той е постигнат не в жеста на отказ от превод, а в стратегическото решение в основния текст на публикацията да се остави френският оригинал, а в бележка да се направи опит да се преведе. Така, дори да не познаваме оригинала, от който превежда възрожденският журналист, ще доловим добавения ироничен нюанс в осъществения преводачески коментар. А смисълът на превода е да се съхрани коректността към емоцията в оригинала.

Последният пример за преводачески избор и журналистическа стратегия при неговото прилагане е свързан с поредицата „Уроците на Естествената История“. Посоченият по-долу цитат отвежда към проблема за усвояването на чуждите езици. Тук се илюстрират правилата и културата на поведение в двуезична или в многоезична среда. Изборът да се коментира практикуването именно на френски език в ежедневно общуване, не е случаен. Идентифициран като език на престижа, на моделирането на възрожденските вкусове по европейски образци и стандарти, френският език се налага като предпочитан за усвояване. Затова и тук избралите да се оразличат като престижни, успешни и най-вече *други* спрямо обичайното, фигури се окарикатуряват именно като добре владеещи френски език. Кривото разбиране на цивилизацията отново се разпоз-

нава не само на повърхността на подражанието и смехотворното копиране, но и в доста по-дълбинните пластове на усвояването на езика. Това е процес, който е показателен за посредничеството между културите. Затова завърналите се от Европа френски възпитаници и техните модели на поведение често се превръщат във фейлетонни персонажи. В посочения пример от „Шутош“ имаме сатиричния образ на „Търновският професор“.

ФЕНЕРЛИЯТА. (От уроците на Ест. История)

[...] Едвам що е наченало да джоверка на майчин си язык (защото трябва да кажем и това, че фенерлиите не са имали никога тази чест да имат нито един Бащин язык, не като българите да имат доро шест, и после казват, че не ще има кой да запали свещ на гробът на чича Манчева!) фенерлийчето е вече истъщено в язикат на любовните равасчета... Повечето от тези из I-й разред фенерлийчета не знаят френски ни колкото мене френсконосящаго Шутоша, но всички бонжуркат превъзходно и говорят по френски по-добре и от Търновският професор, който е изхабил най-хубавите години от живота си да учи френски всред Париж и пак не знае как казват таралежъкът по френски. И ако помянутийт професор има адет кога пише да употребява френски думи, за да го види светът, че знае френски, фенерлийчето има за правило по салоните и най-вече там, дето има мадмоазели, да не говори освен по френски.¹⁰

Най-успешното постижение в „Шутош“ при превода на посланията между културите и на мисиите на културните посредници е сатиричното словотворчество. В цитирания абзац попадаме на примери от специфичния език на вестника. Преводачът редактор си позволява да вплете в конкретни епизоди или поведенчески модели на персонажите, в словесните им реакции, изобретените от него неологизми. Впечатляващ е примерът с фенерлийчетата, които превъзходно всекидневно „бонжуркат“ и говорят по френски по-добре и от Търновския професор. *Търновският професор* е фейлетонна фигура, употребена от автора на статията с подчертано стилистична цел. Зад този журналистически образ стои възрожденеца от Търново Годор Шишков. Освен него като публична личност се разпознава и името на Драган Манчев. В статията се пародират заниманията му с българска граматика, както и многобройните издания, преработки и допълнения (в периода 1869-1874 г. те са пет, а през 1875 година излиза шестото преработено и допълнено издание) на учебника му „Бащин язык за малки деца“. Дори да не можем да отменим препратките към популярната тема за църковната независимост, преимуществото на откритията на пишещия тези сатирични редове се крие в добре разпознаваемите политически фигури. И тогава, преводът не се задържа в предсказуемата зона на трансфер на смисли от един език на друг, а в трансфера на културни послания. Авторът разчита на предварително познати личности, които с категоричните си характеристики осигуряват резултатността на този словесен експеримент. Това е много повече от словотворчество с цел хумористично постигане на портрет на определен социален тип и на неговите недостатъци. В този пример бихме могли да разпознаем и явление, което Еко нарича най-общо „константа в литературата“:

Че текстовете общуват помежду си, че във всяко произведение се чувства влиянието на предшествениците (и произтичащото оттук напрежение), е, бих казал, константа в литературата и в изкуството. Това, което аз имам предвид, е прецизна стратегия, благодарение на която авторът прави *скрити* загатвания за предишни произведения, възприемайки два начина на прочит: (1) нищо неподозиращо

¹⁰ Фенерлията. (От уроците на Ест. История). – Шутош, 27 април, 1874, г. I, № 26, с. 202.

щият читател, който не разпознава цитата, независимо от това следи развоя на текста и интригата, сякаш разказът е нов и неочакван [...];(2) образованият и компетентен читател разпознава препратката и я възприема като провокативен цитат. (Еко 2021а: 223/Еко 2021а: 223)

Дали компетентният възрожденски читател на хумористичния вестник „Шутош“ е в състояние на разпознае интертекстуалните препратки към книжовната дейност на пловдивския издател Драган Манчев, на просвещенеца от Търново и френски възпитаник (завършил „Колеж дьо Франс“ в Париж) Тодор Шишков? Редакторът на „френско-носящия Шутоша“ внася някаква сатирична „яснота“ в предложената статия – самият той, както сам се окачествява, знае френски по-добре от „бонжуркащите“ фенерлийчета и следователно може да разчита на знаещите френски свои читатели. Това са и читатели, за които не се налага да бъде преведено четиристишието за Юго. А може би не е нужно да се предявяват претенции към възрожденските читатели. Достатъчно е да им се напомни за „бащиният език“, настоятелно присъстващ в заглавието на Драган-Манчевите учебни книги с допълнения и приложения. И макар в случая учебникът на пловдивския издател да се полага в хумористичен контекст, все пак това не пречи да се направи препратка към темата за националното ограмотяване/осъзнаване, така актуална за цялото Възраждане.

Какво показват проследените примери за приложимост на превода във вестник „Шутош“?

Като вариант на издания на турски, гръцки и, може би заемащ модели от френски хумористични вестници, вестник „Шутош“ не може да подмине твърде важния проблем за технологиите и политиките на приложимост на превода. Оказва се, че, макар и невинаги последователно, този проблем се поставя за разискване в хумористичния вестник. Това става най-вече в преводните рубрики, където компетентността и стратегическите избори на преводача-редактор биха се проявили с подчертана яснота и категоричност. Трансформациите, които превръщат едно послание от един език на друг, от една култура на друга, в резултатно и успешно начинание, са тези, които са запазили основната мисия на оригинала. В настоящия случай това са сатирическите „интертекстуални препратки“ (Еко) във възрожденското журналистическото издание към българската проблематика.

ЛИТЕРАТУРА

- Аретов 2019а: *Аретов, Н.* Иван Найденов: за право и напредък. Мемоари. Писма. София: Кралица Маб (Aretov 2019a: *Aretov, N.* Ivan Naydenov: za pravo i napredak. Memoari. Pisma. Sofia: Kralitsa Mab).
- Аретов 2020: *Аретов, Н.* На какви езици говорят и пишат просветителите? Периодични издания в многоезична среда: Случаят „Шутош“ (1873–1874). с. 138. <https://ejournal.uni-sofia.bg/index.php/Colloquia/article/view/121/108> (Посетен на 10.11.2020) (Aretov 2020: *Aretov, N.* Na kakvi ezitsi govoryat i pishat prosvetitelite? Periodichni izdania v mnogoezichna sreda: Sluchaiat „Shutosh“ (1873–1874).
- Аретов 2019б: *Аретов, Н.* „Шутош“. Интермедия. – В: Аретов, Н. Иван Найденов: За право и напредък Мемоари. Писма. София: Кралица Маб, 25-28 (Aretov 2019b: *Aretov, N.* „Shutosh“ Intermedia – V: *Aretov, N.* Ivan Naydenov: za pravo i napredak. Memoari. Pisma. Sofia: Kralitsa Mab, 25-28).

- Еко 2021а: *Еко, У. Да внушиш интертекстуалната препратка. – В: Еко, У. Да кажеш почти същото. Опити в полето на превода. Прев. Д. Карапеткова, София: Колибри, 223-227 (Еко 2021а: Eco, U. Da vnushish intertekstualnata prepratka. – V: Eco, U. Da kazhesh pochti sashtoto. Opiti v poleto na prevoda. Prev. D. Karapetkova. Sofia: Kolibri, 223-227).*
- Еко 2021б: *Еко, У. Източник и цел. – В: Еко, У. Да кажеш почти същото. Опити в полето на превода. Прев. Д. Карапеткова, София: Колибри, 176-178 (Еко 2021б: Eco, U. Iztochnik i tsel. – V: Eco, U. Da kazhesh pochti sashtoto. Opiti v poleto na prevoda. Prev. D. Karapetkova. Sofia: Kolibri, 176-178).*
- Еко 2021в: *Еко, У. Одомашняване и очуждяване. – В: Еко, У. Да кажеш почти същото. Опити в полето на превода. Прев. Д. Карапеткова, София: Колибри, 178-188 (Еко 2021в: Eco, U. Odomashnyavane i ochuzhdyavane. – V: Eco, U. Da kazhesh pochti sashtoto. Opiti v poleto na prevoda. Prev. D. Karapetkova. Sofia: Kolibri, 178-188).*
- Еко 2021г: *Еко, У. „Почти“ в поетическия превод. – В: Еко, У. Да кажеш почти същото. Опити в полето на превода. Прев. Д. Карапеткова, София: Колибри, 289 -312 (Еко 2021г: Eco, U. „Pochti“ v poeticheskia prevod. – V: Eco, U. Da kazhesh pochti sashtoto. Opiti v poleto na prevoda. Prev. D. Karapetkova. Sofia: Kolibri, 289-312).*
- Стоянов 1957: *Стоянов, М. Българска възрожденска книжнина. Аналитичен репертоар. Т. I, София: Наука и изкуство (Stoyanov 1957: Stoyanov, M. Balgarskata vazrozhdenska knizhnina. Analitichen repertoar. T. I. Sofia: Nauka i izkustvo).*
- Шутош (лист за бера и сатира). Редактори П. Р. Славейков, Стамат Даскалов. Цариград, 1873–1874 (Shutosh (list za shega i satira). Redaktori P. R. Slaveykov, Stamat Daskalov. Tsarigrad, 1873–1874).